

DE GELE KWIKSTAART

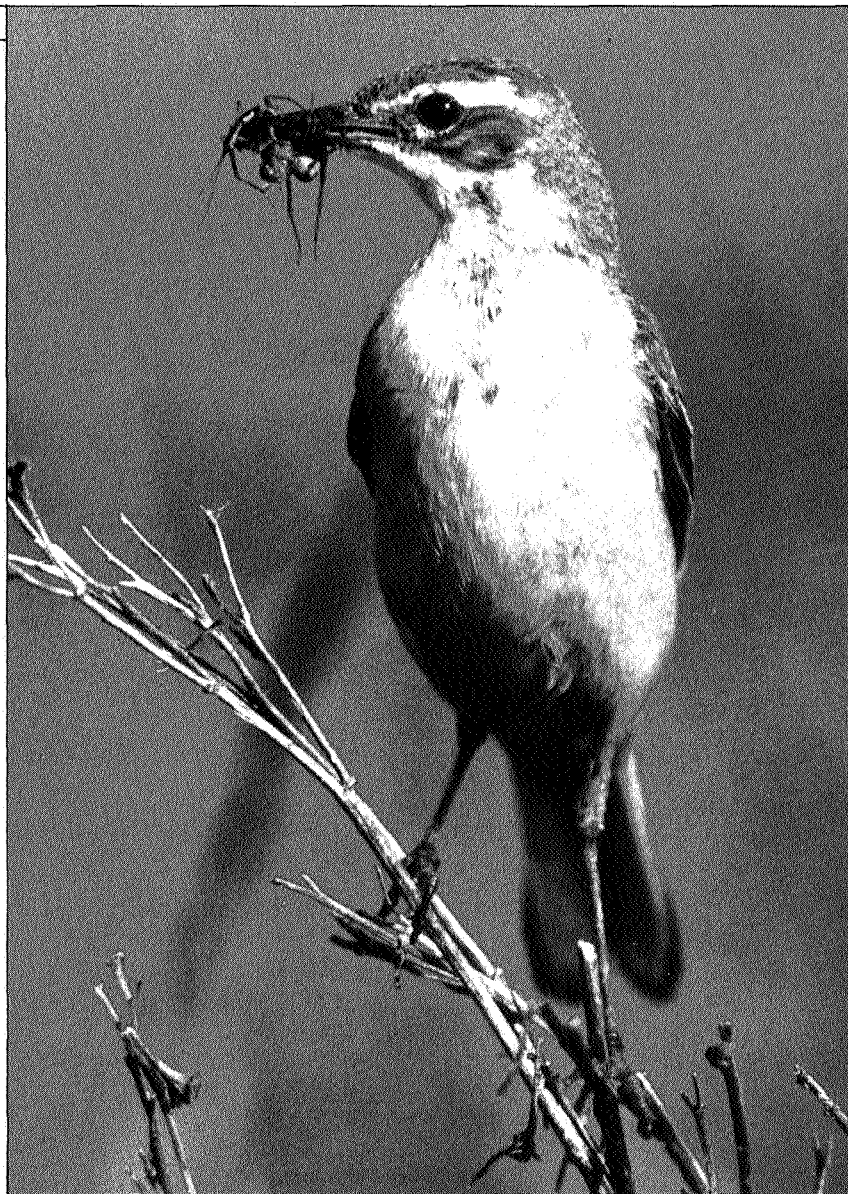
Henk van den Brink

Uitgestrekte akkerbouwgebieden blinken in het algemeen niet uit door een grote vogelrijkdom. Er zijn echter wel enkele soorten die zich juist in zulke gebieden in hun element voelen. Van die soorten valt te verwachten dat ze op het Groningse Hogeland en in de Veenkoloniën veel voorkomen. Dat is dan ook het geval met de gele kwikstaart, die we met enige goede wil zelfs een Groningse specialiteit zouden kunnen noemen.

Toch zal deze soort waarschijnlijk voor veel, ook Groningse, lezers een onbekende zijn. Bij het woord 'kwikstaart' denken de meesten eerder aan de witte kwikstaart: een klein vogeltje, grijs van boven, wit van onderen en met een lange, steeds op en neer wippende staart. Het is een vogel die bij uitstek in de omgeving van mensen voorkomt: op boerenerven, in dorpen en in steden. Dat zijn plekken die door de gele kwikstaart vermeden worden.

Aan z'n uiterlijk kan het zeker niet liggen dat de gele kwikstaart minder bekend is: hij is opvallend genoeg. Met z'n witte vervant heeft hij formaat, bouw, lange staart (zij het iets korter dan de witte kwikstaart) en het staartwippen gemeen. Het meest opvallende kenmerk is echter de felgele onderzijde die de gele kwikstaart tot een 'pronkjewail' van het akkerland maakt. De bovenzijde is grijs, de kop blauwgrijs met een witte wenkbrauwstreep.

Met die koptekening is trouwens bij de gele kwikstaart het een en ander loos. Er zijn in Europa weinig vogelsoorten waarvan zoveel verschillende rassen oftewel ondersoorten worden onderscheiden. En al die rassen verschillen van elkaar juist in dat ene opzicht: kleur en tekening van de kop. De hierboven gegeven beschrijving daarvan geldt dan ook alleen voor dié ondersoort die in ons land broedt: de 'kontinentale' vorm. In Nederland komen we nog twee andere ondersoorten tegen. De 'Noordse gele kwikstaart' heeft (in de broedtijd) een geheel donkere kopkap zonder wenkbrauwstreep. Hij broedt in Scandinavië en doet ons land vooral in mei tijdens de voorjaars trek aan. De 'Engelse gele kwikstaart' heeft juist een

helemaal gele kop. Hij is op trek zeldzamer dan de Noordse vorm, maar komt wel als broedvogel in West-Nederland voor, vooral in de bollenstreek.

Waarom nu juist bij de gele kwikstaart die geografische variatie in koptekening zo enorm groot is, daar is men nog niet achter. We beperken ons tot die ondersoort, die we in het veld vrijwel altijd zullen tegenkomen.

Groningen een bolwerk

De gele kwikstaart mag dan minder bekendheid genieten dan de witte, in de provincie Groningen is hij even talrijk, zo niet talrijker. Volgens recente gegevens van de Provinciale Planologische Dienst broeden in de provincie minstens zo'n 7000 tot 8000 paren. Wanneer we dit afzetten tegen de aantal-schatting voor heel Nederland in de *'Atlas van de Nederlandse Broedvogels'*: 17.000 tot 25.000 paar, dan zou dat betekenen dat zo'n 40 procent van de Nederlandse populatie in Groningen broedt. Met zo'n konklusie moet je natuurlijk oppassen: het zou best kunnen zijn dat die schatting voor Nederland een onderschatting is. Duidelijk is in elk

geval, dat Groningen een bolwerk voor de gele kwikstaart vormt.

Grote delen van de provincie voldoen dan ook uitstekend aan de eisen, die hij aan z'n biotoop stelt. Hij houdt van uitgestrekte open gebieden met een vrij hoge vegetatie, maar zonder of met zo weinig mogelijk boom- en struikgroei. Volgens de *'Atlas van de Europese Vogels'* rust de gele kwikstaart zelfs zelden of nooit in bomen, maar dat die bewering onjuist is heb ik meermalen met eigen ogen kunnen constateren. In de Eemshaven is wel eens waargenomen hoe de daar verblijvende gele kwikstaarten een gezamenlijke slaapplek betrokken in de op het terrein aangeplante boomsingels. Het oorspronkelijke biotoop van de gele kwikstaart bestaat uit natuurlijke weiden (bijv. rivier-, strand- en bosweiden), gras- en knidsteppen en toendra's.

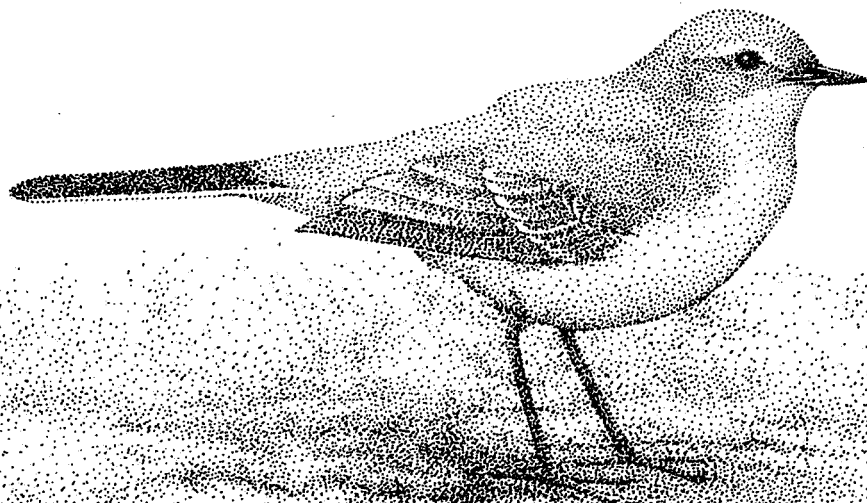
In Nederland komt hij naar verhouding maar weinig op grasland voor. Dat is niet zo vreemd als het op het eerste gezicht misschien lijkt. Zoals gezegd houdt de gele kwikstaart van hoge vegetatie. Vooral voor de broedplaats is dat van belang. Nu wordt

tegenwoordig het overgrote deel van het grasland beweide, waardoor de vegetatie voor de gele kwikstaart te kort wordt. Waar hij van houdt is het 'ouderwetse' kruidenrijke hooiland, maar dat is bijna overal verdwenen. Op de weinige plaatsen waar we het nog aantreffen — bijvoorbeeld in natuurreservaten — is de gele kwikstaart vaak in grote aantallen aanwezig. Ooit moet hij dus ook in graslandgebieden een algemene verschijning geweest zijn, iets dat door diverse bronnen bevestigd wordt.

Voedsel

Hoewel de gele kwikstaart in weiland meestal geen geschikte broedplaats kan vinden, wordt de nabijheid van weidend vee wel degelijk op prijs gesteld in verband met z'n voedselvoorziening. Dat voedsel bestaat uit insecten en daarvan zijn er op en rond vee een heleboel te vinden. Vandaar dat je de gele kwikstaart vaak in de buurt van, of zelfs wel op vee kunt zien. Daaraan dankt hij ongetwijfeld z'n Groningse volksnaam 'koe-vinkje'.

In gebieden waar grasland ontbreekt kan hij

overigens ook prima aan de kost komen. Z'n voedsel zoekt hij dan vaak in wegbermen, slootkanten, ruigtes, overhoekjes en dergelijke. Daarbij is hij niet te beroerd om verscheidene kilometers van en naar de nestplaats af te leggen. Maar ook in de akkers zelf lukt het hem wel om voedsel te bemachtigen, bijvoorbeeld door als een vliegvanger in de lucht hangend vliegende insecten te vangen.

Hoewel in de oudere literatuur vaak een voorkeur voor graslandgebieden genoemd wordt, kunnen we niet zeggen dat de gele kwikstaart oorspronkelijk een typische weidevogel was, die later, bij het minder geschikt worden van dat biotoop, overgeschakeld zou zijn op akkerbouwgebieden. Ook in de oudste bronnen is namelijk al sprake van algemeen voorkomen op bouwland. Het lijkt er dus op dat de gele kwikstaart niet zozeer is overgeschakeld, maar

teruggedrongen op akkerland.

Op de vraag, of de gele kwikstaart nog een voorkeur heeft voor bepaalde gewassen, worden tegenstrijdige antwoorden gegeven. Volgens *'Vogels van Groningen'* maakt het allemaal niet veel uit. *'Vogels van Drenthe'* daarentegen meldt een uitgesproken voorkeur voor aardappelen. Juist in die gebieden in Drenthe waar meer aardappelpercelen kwamen, nam ook het aantal gele kwikstaarten toe, terwijl het op andere plaatsen juist achteruitging.

Achteruitgang

Landelijk gezien heeft het er alle schijn van, dat de gele kwikstaart de laatste jaren achteruitgaat. De meeste van de beschikbare gegevens van inventarisaties en tellingen wijzen in die richting. Vermindering van de kwaliteit van de leefomgeving (minder onkruiden, dus minder insecten?) zou een oor-

zaak kunnen zijn. De oorzaak zou echter ook wel eens heel ergens anders kunnen liggen, namelijk in het winterkwartier. De gele kwikstaart is één van die soorten die de winter doorbrengen in de Sahel-zone in westelijk Afrika. De droogte die daar heerst, met als gevolg gebrek aan voedsel, zou wel eens debet kunnen zijn aan de achteruitgang van de stand van die soorten, die daar in de winter (of in herfst en/of voorjaar ter onderbreking van de trek) plegen te verblijven. Het is inderdaad opvallend dat juist voor een groot aantal soorten, waarvan vastgesteld is dat hun aantal in Nederland terugloopt, het Sahel-gebied een belangrijke functie vervult. Hoe dit ook zij, voorlopig is er 's zomers nog ruimschoots gelegenheid om hier de gele kwikstaart te bewonderen. Moeilijk te vinden is hij niet: alleen in koolzaadvelden is hij goed gekamoufleerd.

